

Elektron dars ishlanmalar tayyorlash

(Ilmiy seminar uchun)

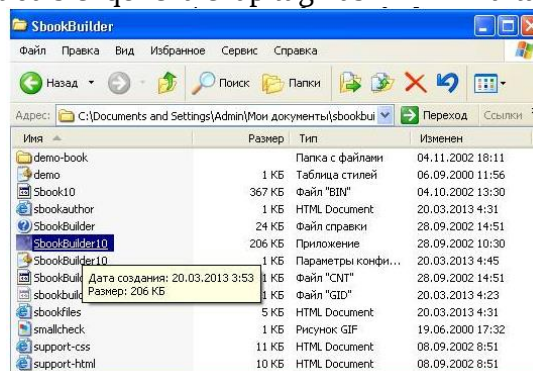
HTML tili imkoniyatlaridan foydalanib ham elektron dars ishlanmalari tayyorlash mumkin. Bu sohaning hozirda imkoniyatlari kengaygan. HTML sahifalari tayyorlovchi va ularga bezak berish imkonini beruvchi maxsus dasturlar ishlab chiqilgan. Bunday dasturlarga misol sifatida Microsoft FrontPage, Dreamweaver dasturlarini keltirish mumkin. Bu dasturiy vositalar yordamida osonlik bilan elektron darsliklar tayyorlash va tahrirlash imkoniyatlari mavjud. Lekin bularda ma'lumotlar .html yoki .htm kengaytmali ko'rinishda saqlanadi va elektron darslik yoki elektron dars ishlanmalari tarkibidagi ma'lumotlar ko'p bo'ladigan bo'lsa uni ma'lumot tashuvchi qurilma (fleshka) larga ko'chirish yoki ko'chirib olish ko'p vaqt talab etadi. Bu esa doim ham hamma yoqavermaydi.

Ana shu holatlardan chiqish uchun maxsus dasturiy vositalar ishlab chiqilgan bo'lib, ular yordamida mavjud HTML tilida tayyorlangan elektron darsliklarni osonlik bilan **exe** yoki **chm** kengaytmali fayllar holatiga keltirish mumkin. Bunday elektron darsliklar foydalanishga qulayligi va yuqoridagi kamchliklardan holiligi bilan oddiy HTML ma'lumotlar to'plamidan iborat bo'lgan elektron darsliklardan afzal hisoblanadi. Bu elektron darslikning afzalligi uning hajmini oddiy HTML hujjatlari papkasidan iborat elektron dars ishlanmalari hajmidan kichikligidir. Bunday elektron darsliklarni ko'chirish yoki ko'chirib olish oson va qisqa vaqt talab etadi. Butun bir-biriga bog'langan HTML ma'lumotlar bitta **exe** yoki **chm** fayli holatiga keltiriladi.

Bunday elektron darslik ishlanmalari tayyorlovchi dasturlar orasida **SbookBuilder** va **htm2chm** dasturlari o'ziga xos mavqega ega. Quyida anashu dasturlar imkoniyatlari bilan tanishib chiqamiz.

Hozirda vaqtda bir necha xil elektron darslik tayyorlash imkonini beruvchi dasturlar mavjud. Oddiy HTML ko'rinishida elektron darslikni biror bir matn muharrida ham tayyorlash mumkin (misol uchun, HTML sahifalarni Notepad matn muharrida tayyorlash uchun HTML kodlarini matn muharriga yozib saqlashda **.htm** yoki **.html** kengaytma berish kifoya) yoki maxsus HTML ma'lumotlar tayyorlashga mo'ljallangan Microsoft FrontPage, Dreamweaver kabi dasturlari yordamida ham tayyorlash mumkin. Lekin **.chm** yoki **.exe** kengaytmali fayllar o'zining yaxlitligi va oson nusxasini ko'chirib olinishi bilan oddiy HTML sahifalar to'plamidan iborat elektron darsliklardan afzal hisoblanadi.

Ushbu dastur bepul tarqatiluvchi dasturlardan biri bo'lib osonlik bilan elektron darsliklar tayyorlashga juda qulaydir. Ushbu dasturni global tarmoqning ushbu <http://jansfreeware.com> manzilidan ko'chirib olish mumkin. Dastur hech qanday o'rnatilishni talab qilmaydi. Ushbu dastur mavjud HTML sahifalarini **exe** fayl ko'rinishidagi elektron darslik holatiga keltiradi. Ya'ni bu dasturda avvaldan tayyorlab olingan bir-biriga bog'liq HTML sahifalar ko'rinishidagi ma'lumotlarni yaxlit bir **exe** fayl ko'rinishiga keltiradi. Uni ishga tushirish uchun **SbookBuilder.exe** fayli ustida sichqoncha chap tugmasini ikki marta bosamiz va natijada

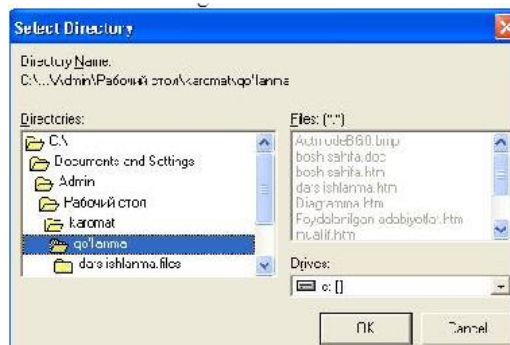

Ushbu dastur bilan ishlash oynasi ochiladi

Bu dastur juda soddra tuzilmaga ega. Uning quyidagi boshqarish maydonlari mavjud:

1) **Select folder** – bu maydonda HTML ma'lumotlari joylashgan papka tanlanadi. Quyidagi rasmlarda Qo'llanma nomli papka tanlangan uni tarkibidagi ma'lumotlar Files bo'limida ko'rsatilgan.

2) **Select homepage** – maydon yordamida bosh sahifa tanlanadi. Bosh sahifa (*Masalan, qo'llanma papkasi*) shunday bo'lishi kerakki boshqa sahifalar u bilan bog'langan bo'lish lozim.

3) **Enter title** – bu maydonda elektron darslikka sarlavha yoziladi

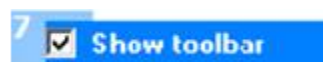
4) **Enter password** – agar ma'lumotimizni boshqalardan himoyalamoqchi bo'lsak bu maydonda elektron darslikka parol qo'yish orqali muammodan qutulamiz.

5) **Select icon** – bu maydon yordamida darslik ikonkasini tanlashimiz mumkin. Buning uchun .ico kengaytmali rasm fayl bo'lishi kerak.

6) **Allow printing** – bu maydon yordamida darslikning faol turgan qismini printerda chop qilish mumkin.

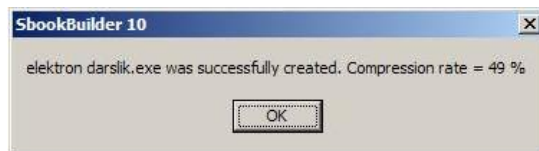

7) **Show toolbar** – bu bo'lim imkoniyati yordamida **SbookBuilder** dasturining maxsus uskunalar paneli tayyorlanayotgan elektron darslikda joylashish yoki joylashtirmaslikni sozlash mumkin.

8) **Create ebook** – bu maydonda tayyorlangan darslik qaysi joyga va qaysi nom bilan saqlanishligi ko'rsatilib Сохранить tugmasi bosiladi natijada avtomatik tarzda ko'rsatilgan nomdagi .exe kengaytmali darsligimiz tayyor bo'ladi.

Quyidagi rasmda saqlangan va umumiy papkaning necha foiz siqilgandagi o'lchami (49 %) ko'rsatilgan.

HTML to Chm dasturi yordamida elektron darslik tayyorlash

Ko'pincha elektron darsliklar **chm** yoki **help** fayl kengaytmali ko'rinishida tayyorlanadi. **Chm** kengaytmali elektron darslik tayyorlash jarayonini ko'rib chiqamiz.

Chm fayl tayyorlovchi turli dasturlar mavjud, shular ichida **htm2chm** dasturi bepulligi va elektron darsliklar tayyorlashga qulayligi bilan ahamiyatlidir.

HTML to Chm dasturini ishga tushirish va unda elektron darslik tayyorlash.

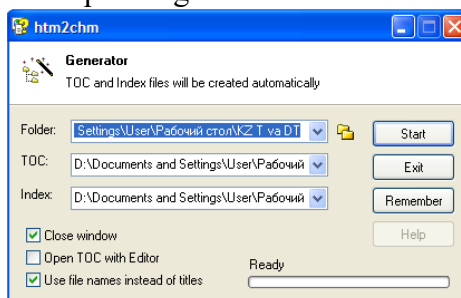
HTML to Chm dasturi asosan 5 ta qismdan iborat.

Bular:

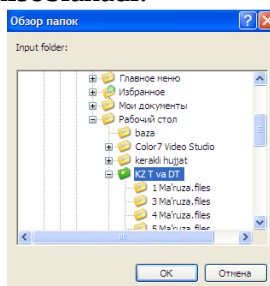
- 1) Создать (Compiler);
- 2) Страницы (Pages);
- 3) Содержание (Generator);
- 4) Редактор (Idetor);
- 5) Извлечь (Decompiler);

Endi ushbu qismlar bilan tanishib chiqsak.

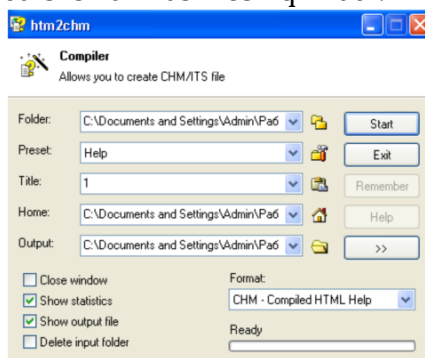
Содержание bo'limida hosil qilinadigan elektron darslik tarkibi sozlanadi.

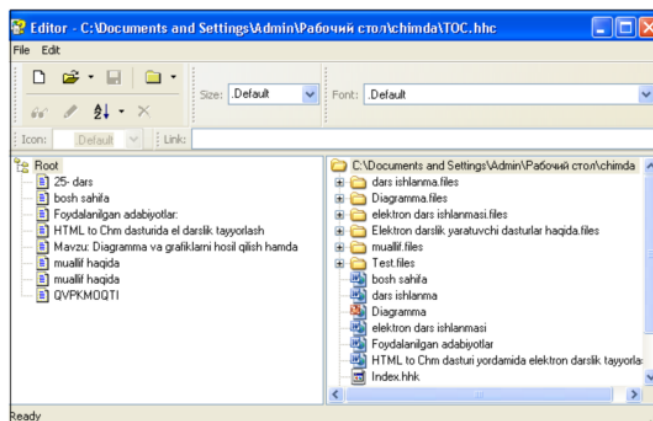
Bu qismda ma'lumotlar joylashgan papka ko'rsatiladi va shu joyga .hnc kengaytmali hosil qilinadigan **chm** fayl tarkibi yozilgan fayl **Пуск** tugmasini bosish bilan yaratiladi. Aynan shu fayl **chm** fayl tayyorlash uchun muhim hisoblanadi.

Создать bo'limida elektron dars ishlanmasi hosil qilinadi.

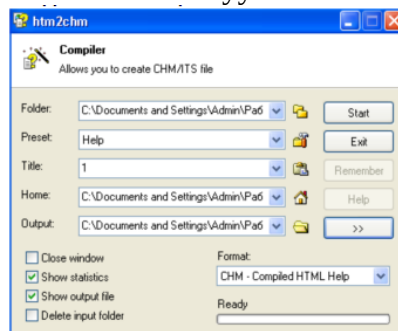
Пуск tugmasi bosilgandan so'ng avtomatik ravishda tahrirlash, ya'ni **Редактор** oynasi ochiladi

Bu qismda elektron darslikning tarkibi tahrirlanadi. Редактор bo'limi ikki oynadan iborat. O'ng oynada mavjud HTML sahifalar va chap qismda **chm** fayl tarkibini ko'rish mumkin. Bu qismda uskunalar paneli yordamida fayllarni taxrir qilish imkonoyati mavjud. Bularga fayllarni qayta nomlash, o'chirish va alfavit tartibi bo'yicha joylashtirni misol qilish mumkin.

Kerakli **chm** fayl tarkibini tahrirlab bo'lganimizdan so'ng, **Сохранить** tugmasini bosamiz va dasturning bu qismidan chiqamiz.

Создать bolimida asosiy elektron darslik tayyorlash ishlari yakunlanadi.

Bu qismda quyidagi asosiy maydonlar mavjuddir.

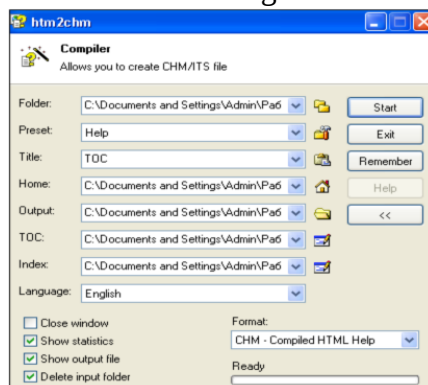
Папка maydoni. Bu maydonda ma'lumotlar va tayyorlab olingan **.hhc** kengaytmali fayl joylashgan papka ko'rsatiladi.

Название maydoni. Bu maydonda elektron darslikka nom beriladi.

Главная maydoni. Elektron darslikning bosh sahifasi ushbu maydonda tanlanadi.

Выход maydonida elektron darslik kompyuterning qaysi qismiga saqlanishligi ko'rsatiladi.

Папка maydonida kerakli papka ko'rsatilgandan so'ng avtomatik ravishda bosh sahifani tanlash oynasi ochiladi. Bosh sahifa tanlanib **OK** tugmasi bosiladi.

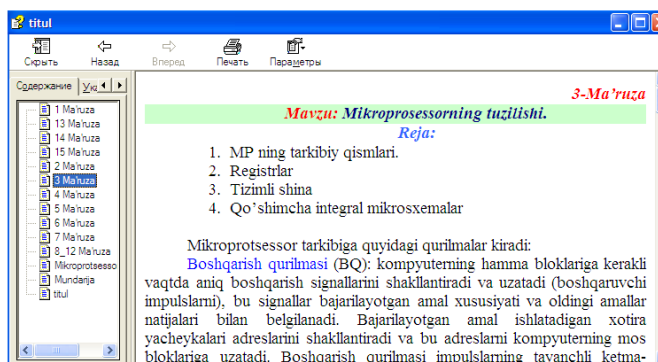

Elektron darslik tayyorlashda ushbu bo'limning **Язык** maydoniga ahamiyat qaratmoq lozim. Agar ma'lumotlar **kiril** yozuvida bo'lsa albatta Russian tanlanishi, **lotin** yozuvida bo'lsa English tanlanishi maqsadga muvofiq, yo'qsa ma'lumotlar tarkibi shrifti tushunib bo'lmaydigan yozivlarga o'zgarib qoladi.

Quyidagi rasmda chap tarafdagi ma'lumotlar ro'yxati shriftlari lotin yozuvida **Язык** maydonida esa English tanlangan. Shu sababli shriftlar normal holatga bo'lgan.

Chm fayl ko'rinishidagi elektron darslik tayyorlashni **Пуск** tugmasini bosish bilan yakunlanadi.

htm2chm dasturining qo'shimcha imkoniyatlari.

Создать bolimida formatlarni sozlash imkonoyati mavjud, buning uchun **Формат** maydoni to'g'ridagi **Редактировать** tugmasi bosiladi.

Kerakli sozlashlarni bajarib bo'lgandan so'ng **OK** tugmasini bosiladi. Natijada bundan keyin tayyorlangan elektron darsliklar ana shu uskunalar va imkoniyatlarni o'zida mujassamlashtiradi. Formatlarni sozlash oynasida 3 ta maydon mavjud. Bular:

Панель maydonida elektron darslikning tarkibi, joylashish holati sozlanadi

Окно maydonida ochiladigan oyna o'lchamlari va ba'zi imkoniyatlarni sozlash mumkin.

Кнопки maydonida elektron darslikda mavjud bo'ladigan tugmalarni sozlash mumkin.

htm2chm dasturining Страницы bo'limi.

Bu bo'limda sahifalarni **chm** fayl holatiga keltirish imkoniyati mavjud

htm2chm dasturining Извлечь bo'limi.

Bu bo'limda tayyor elektron darslikni qisklarga ajratish amali bajariladi. Bizga ma'limki **chm** fayl bir yoki bir necha sahifalardan tarkib topadi. **Извлечь** bo'limida bo'lsa ana shu tarkib parchalab yuboriladi va har bir sahifa alohida **chm** fayl ko'rinishini oladi.

Файл maynida bo'laklarga ajratilishi kerak bo'lgan fayl tanlanadi

Папка maydonida ajratiladigan bo'laklar qaysi joyga saqlanishi ko'rsatiladi.

Xulosa

Axborot asrida insoniyat tarixida sanoat va fan olamida olamshumul yutuqlar qo'lga kiritildi. Dunyoda axborot eng qimmat narsaga aylandi. Kompyuter ixtiro qilinishi insonlar bajaradigan yumushlarni yengillashishiga olib keldi. Fan, ta'lim sohalarida o'qitish o'rganishning zamonaviy vositalari joriy qilindi. Anashu vositalarni biri va deyarli eng ko'p qo'llaniladigani bu elektron darsliklardir. Shular qatorida elektron dars ishlanmalarini ham yaratish va undan ta'lim samaradorligini oshirishda foydalanish mumkin.

Hozirda deyarli barcha sohaga barcha sohaning elektron qo'llanmalari mavjud. Lekin hammasini ham foydali deya olmaymiz. Ma'lumot undan insonlar foydalangandagina foydali bo'lishi mumkin. Shunday ekan elektron darsliklar tayyorlashda ham anashu jihatga e'tibor qaratish zarur bo'ladi.

Elektron darsliklar yaratuvchi dasturlarning nomlari har xil, lekin ularni boshqarilish tamoyillari deyarli bir xil bo'ladi. Ularning ba'zilar qo'shimcha imkoniyatlari mavjudligi va ularda darslik tayyorlash qulayligi bilan farqlanadi.

Dastlab elektron darsliklar o'ta sodda ko'rinishga ega bo'lgan bo'lsa endilikda turli inson ruhiyatiga ta'sir etadigan tasviriy vositalar bilan boyitilmoqda. Bunday vositalarga turli animatsiya va video fayllarni kiritish mumkin. Dastlab bu imkoniyatlar mavjud bo'lmagan. Vaqt o'tishi bilan Flash, 3D Max dasturlarini ishlab chiqilishi elektron darsliklar tayyorlashni yanada mazmundorroq va foydalanuvchiga mazmuni tushinarliroq bo'lishiga olib keldi. Bularning barchasi axborotlarni elektron usulda tezkor almashish va o'zlashtirish imkonini beradi.

Elektron darsliklar iqtisodiy tejamkorlikka olib keladi. Buning uchun tayyorlangan ma'lumotlar foydalanuvchiga kerakli bo'lishligi ahamiyatlidir. Dunyoda axborot ko'payib ketganidan keraklilarini tanlab olish muammo bo'lib bormoqda. Ana shu holatlardan qochish maqsadida ko'plab nufuzli muassasalar o'zlarining elektron darsliklarini va dars ishlanmalarini imkon qadar asosiy o'qituvchi va o'quvchi o'zlashtirishi muhim bo'lgan ma'lumotlar bilan boyitmoqda.

Albatta bu jarayonda elektron darsliklar yaratuvchi dasturlarning o'rni ahamiyatlidir. Vaqt o'tishi bilan bunday dasturlarning imkoniyatlari kengaygan ko'rinishdagilari amaliyotda qo'llanilmoqda. Bunday dasturlar bozorida arzon bo'lgan, foydalanish uchun qulay va sifatli elektron darslik tayyorlovchi dasturlar turli ko'rinishlarni olmoqda.

Internetda bepul tarqatiladigan elektron darsliklar yaratuvchi dasturlar mavjud. Biroq hammasi ham sifatli bo'lgan elektron darslik yaratishda qo'l kelavermaydi. Ba'zi bir zaruriy imkoniyatlar bepul versiyada ishlamaydi.

Ushbu metodik tavsiyada axborotlarni elektron usulda almashish iqtisodiy tejamkor va o'zlashtirishga qulay ekanligini, ayniqsa elektron ishlanmalar o'quvchilarga informatika fanini o'qitish jarayonida eng qulay ma'lumotlar to'plami bo'lishi mumkinligini tushunib yetishga katta yordam beradi.